

Jędrzejewski W., Sidarowicz W. 2010.
Sztuka tropienia zwierząt. Zakład Badania Ssaków PAN.
Białowieża.

Któż z nas w młodości nie chciał zostać Indianinem? Naprzeciw tym, nie zrealizowanym najczęściej, marzeniom, wychodzi książka Włodzimierza Jędrzejewskiego i Wadzima Sidarowicza „Sztuka tropienia zwierząt” wydana przez Zakład Badania Ssaków (obecnie już Instytut) w Białowieży w ramach projektu „Letnia Szkoła Ekologii i Bioróżnorodności”.

Publikacja adresowana jest przede wszystkim do studentów biologii, leśnictwa i kierunków pokrewnych, a także osób prowadzących terenowe badania naukowe. Dotyczy ssaków, ich tropy, ślady bytowania i osobniki w różnych sytuacjach życiowych przedstawiono na kilkuset zdjęciach wykonanych przez Autorów oraz innych przyrodników i fotografików, prawdopodobnie przede wszystkim w Puszczy Białowieskiej. Większości gatunków poświęcono również mniej lub bardziej obszernie teksty prezentujące przede wszystkim zarysy ich biologii. Samej „sztuki tropienia” dotyczą natomiast obszernie komentarze Autorów zamieszczane pod większością zdjęć. Skupiają się one nie tylko na kluczowych cechach diagnostycznych czy odróżnianiu podobnych tropów, ale zwracają uwagę na wiele interesujących szczegółów, jak np. zapach odchodów czy możliwość określenia płci tropionego zwierzęcia. Oprócz tego w tekście znajdziemy kilka ilustrowanych ramek zawierających informacje o odróżnianiu tropów i śladów gatunków pokrewnych lub sprawiających trudności w identyfikacji. Niewątpliwie atuty książki to jej bogaty, oryginalny materiał fotograficzny i wieloletnie, niebanalne doświadczenie Autorów, którzy, co wcale nie zdarza się tak często, doskonale wiedzą o czym piszą. Mimo to, czytelnik nie nabawia się kompleksów - okazuje się, że są sytuacje, kiedy nawet najlepszy Indianin może pomylić tropy sarny z lisem, a jelenia z dzikiem.

A wady? No cóż, Autorzy i Wydawca ze swej „ssaczej” perspektywy nie dostrzegli, że w pojęciu tytułowych „zwierząt”, oprócz ssaków, mieszczą się również inne zostawiające czasem ślady i tropy grupy, choćby ptaki. Może jednak tytuł „Sztuka tropienia ssaków” byłby lepszy? Ograniczając się do ssaków Autorzy również jakby nie zauważyli nietoperzy. Nie zostawiają one wprawdzie zbyt często tropów, ale odchody w budce czy na strychu można już pewnie jakoś identyfikować. No i... całości brakuje jakiejś myśli przewodniej, obszerniejszego wprowadzenia, zakończenia, usystematyzowania wiedzy o tym po co właściwie te zwierzęta tropić, przykładów interpretacji wyników i zastosowań uzyskanej z tropień informacji. W 227 stronicowej książce 1,5 strony wstępu i 1,5 rozdziału pt. „Metodyka tropień i ich wykorzystanie w badaniach naukowych” sprawia nieodparte wrażenie, że Autorzy spieszyli się bardzo, żeby książkę skończyć i poświęcić się innym, nowym wyzwaniom.

Tak więc, pozostaje nam czekać na drugie, jeszcze lepsze wydanie, międzyczasie brodząc w głębokim śniegu z tym co mamy.

Andrzej Jermaczek

Forman R.T.T., Sperling D., Bissonette J., Clevenger A.P., Cutshall C., Dale V., Fahrig L., France R., Goldman C., Heanue K., Jones J., Swanson F., Turrentine T., Winter T. 2009. Ekologia dróg. Związek Stowarzyszeń "Polska Zielona Sieć". ss 355.

Tłumaczenie M. Babicz, A. Łuczyńska, E. Milewska, przy współpracy z P. Kalinką, pod redakcją naukową P. Chylareckiego i M. Wiśniewskiej

Książka jest polskim przekładem znanej i cenionej publikacji o oryginalnym tytule "*Road Ecology: Science and Solution*", wydanej w 2003 r. przez Island Press w USA. To z pewnością jedna z najważniejszych pozycji o wpływie dróg na środowisko naturalne. Została ona napisana przez szereg specjalistów, zarówno z dziedziny ekologii, zoologii, botaniki, hydrologii jak i inżynierii drogowej oraz transportu. To sprawia, że publikacja jest obiektywna i pozbawiona ładunku emocjonalnego, który niestety jest częstym elementem rozważań na temat interakcji drogi-środowisko. Książka nie tylko mówi o negatywnym wpływie dróg na przyrodę, ale i przyrody na drogi, co z punktu widzenia człowieka, zarówno w jednym jak i w drugim przypadku, jest mało opłacalne. Pytanie więc brzmi: jak zminimalizować wpływ obydwu tych procesów?

Temat ekologii dróg i ich złożonego oddziaływania na środowisko naturalne jest dość słabo poznany w Europie. W Polsce ukazało się jedynie kilka publikacji na ten temat (m.in. wydawanych przez Zakład Badania Ssaków PAN w Białowieży), które skupiają się głównie na wpływie sieci dróg na zwierzęta. „Ekologia dróg” jest ich doskonałym uzupełnieniem, ponieważ analizuje temat z dużo szerszej perspektywy i oprócz aspektów zoologicznych porusza również problemy roślinności poboczny, zmian warunków hydrologicznych i erozji, zanieczyszczeń chemicznych, a nawet zjawisk atmosferycznych. Wg redaktorów naukowego wydania, dużą wartością książki jest również zdefiniowanie przez autorów (co mówi chociażby sam tytuł książki) nowej dziedziny badań naukowych - ekologii dróg.

Oryginalne wydanie składa się z czterech części podzielonych na 14 rozdziałów: *I. roads, vehicles, and transportation planning, II. roadsides, vegetation, wildlife, and mitigation, III. water sediment, chemicals, aquatic ecosystems, and the atmosphere, and IV. road systems, major landscape types, and further perspectives*. Ze względu na ograniczone możliwości finansowe, polskie wydanie zawiera jedynie środkowe część II i III. Pominięte zostały część I i IV, które są mniej cenne z europejskiego/polskiego punktu widzenia, gdyż poświęcone są głównie zagadnieniom związanym z amerykańskimi systemami drogowymi.

Rozdział 1. „Roślinność poboczny” opisuje roślinność i florę spotykaną na obrzeżach dróg; jak szata roślinna kształtuje się w zależności od natężenia ruchu, ilości zanieczyszczeń itp.; jak wygląda sukcesja roślinności na poboczach od momentu ich powstania; jakie jest przestrzenne rozmieszczenie roślinności wzdłuż dróg; jak wygląda rozprzestrzenianie się gatunków wzdłuż dróg i na sąsiadujące tereny; przystosowanie niektórych gatunków do poboczny; gatunki inwazyjne i obce oraz kontrolowanie ich rozprzestrzeniania; jak utrzymywać pobocza; znaczenie wizualne i krajobrazowe poboczny.

Rozdział 2. „Populacje dzikich zwierząt” opisuje aspekty naukowe i ekonomiczne śmiertelności dzikich zwierząt na drogach; jakie czynniki wpływają na śmiertelność na drogach, w tym: ekologia gatunków, natężenie ruchu drogowego, krajobraz; wpływ sieci dróg na zmianę ilości i jakości siedlisk; drogi jako bariery ekologiczne; skumulowany efekt dróg.

Rozdział 3. „Łagodzenie skutków oddziaływania dróg na dzikie zwierzęta” omawia metody łagodzenia ryzyka śmiertelności, utraty siedliska przez gatunki oraz obniżenia jego jakości; rodzaje i funkcjonowanie różnych przejść dla zwierząt; czynniki wpływające na korzystanie z przejść przez różne gatunki; konkretne przykłady przejść dla zwierząt oraz ich funkcjonowania.

Rozdział 4. „Splywy wód i rumowiska” omawia wpływ dróg na erozję; erozję deszczową i czynniki na nią wpływające; wpływ wody na drogi i ruch drogowy oraz wpływ dróg na wodę i niesiony przez nią materiał (substancje chemiczne); przykładowy model przedstawiający drogę i spływy wody w sąsiadującym otoczeniu; interakcje droga-woda na zboczach i na terenie płaskim; zależności między różnymi typami dróg (od polnej po utwardzoną), użytkowaniem gruntu oraz wodą.

Rozdział 5. „Substancje chemiczne wydłuż dróg” opisuje źródła zanieczyszczeń chemicznych związane z ruchem drogowym; rozprzestrzenianie się substancji chemicznych i ekologiczne następstwa tego procesu; wpływ soli drogowej oraz innych środków odładzających na przyrodę i środowisko, głównie na ekosystemy wodno-błotne; jak kontrolować zanieczyszczenia związane z siecią drogową.

Rozdział 6. „Ekosystemy wodne” poświęcony jest oddziaływaniu dróg na siedliska wodne, ich strukturę oraz łączność z innymi elementami ekosystemu; zanieczyszczeniom drogowym jezior, terenów podmokłych, rzek; oddziaływaniu mostów i przepustów na przyrodę; oddziaływaniu sieci dróg na mokradła przybrzeżne jako efektu coraz większej antropopresji na wybrzeżach.

Rozdział 7. „Wiatr i zjawiska atmosferyczne” omawia jak kształtuje się mikroklimat wzdłuż dróg; działanie różnych osłon przed wiatrem przy drogach; erozję wietrzną i jej wpływ na ruch drogowy; problem śniegu w ruchu drogowym i osłony przeciwsnieżne; zakłócenia i hałas powodowane przez ruch pojazdów; czynniki wpływające na hałas przy drogach; oddziaływanie zanieczyszczeń drogowych w skali lokalnej i globalnej.

Wybitnie cenną częścią książki jest bibliografia, która liczy 1078 pozycji! Dzięki temu jest doskonałym przeglądem literatury, zwłaszcza dla tych, którzy chcą szerzej zainteresować się tematem.

Książka napisana jest bardzo przystępnym i lekkim językiem, nie tracąc przy tym wysokiego waloru naukowego. Każdy rozdział poprzedzony jest jednym lub kilkoma cytatami z literatury, wierszy lub nawet powiedzeń i przysłówii, co zdecydowanie dodaje książce atrakcyjności. Rozdziały bogate są w przykłady i porównania oraz praktyczne, konkretne zalecenia, co miejscami dodaje książce charakteru poradnika. To, w połączeniu z obszerną tematyką sprawia, że publikacja z pewnością trafi do szerokiego grona czytelników. Głównymi odbiorcami powinny być z pewnością osoby mające bezpośredni wpływ na planowanie i projektowanie sieci drogowej w Polsce – inżynierowie drogowi, specjaliści od transportu, planiści, ludzie zajmujący się ochroną przyrody, ale także naukowcy chcący poszerzyć swoją wiedzę, socjologowie, studenci oraz wszyscy inni chcący zwiększyć swoją świadomość w tym temacie.

Książka wzbogacona jest o liczne zdjęcia i ryciny, które jednak w kilku przypadkach mogłyby być lepszej jakości. Odnosi się to tylko i wyłącznie do strony graficznej, nie merytorycznej.

Pełną wersję elektroniczną książki można pobrać ze strony Polskiej Zielonej Sieci www.zielonasiec.pl.

Katarzyna Barańska